

Abydene kaže, da su se ljudi bili uzoholili preko svake mjere, svu svoju moć sebi pripisali, na Boga zaboravili, što više smatrali se moćnijim od samoga Boga. Tu svoju moć da pokažu, stali su graditi ogromnu kulu, a to je sadašnja Babel. Digoše se vjetrovi u pomoć Bogova i oboriše kulu na graditelje... Ljudi, koji su do toga doba govorili jednim jezikom, stadoše po odredbi Božjoj govoriti različitim jezicima: »(v. Lenormant, Essai de commentaire de Berose p. 340.) kod F. Vigouroux. La Bible et les decouvertes modernes«. Paris. 1896. T. I. p. 371).

Na tablicama, što se čuvaju u britskom muzeju, na kojim je govor o Babelu, ističe se pokvarenost srca kao uzrok Božje pedepse. Evo u francuskom prijevodu nekoliko odlomaka:

- »Les pensées de son coeur étaient mauvaises
  - »Lui, le père de tous les dieux il avait répudié
  - »Les pensées de son coeur étaient mauvaises...
  - »Dans sa colère aussi conseil secret il esprima,
  - »Pour confondre leur langage il tourna sa face
  - »Il donna le commandment, leur conseil fut confondu«.
- (Cf. r. Vigouroux. La Bible, etc.).

Ova sva tri dokumenta stoje u tijesnoj svezi sa našim fragmentom Geneze: u njima se govori o Babelu, o kazni, o konfuziji jezika. U ova tri dokumenta čisto se i jasno govori o uzroku pedepse, dok u fragmentu Geneze to nije jasno. Ako su svi ovi dokumenti u tijesnoj svezi, naš fragmenat, koji nije dosta jasan, mora da primi svijetla od drugih, koji će objaviti ono nešto, što se u njemu podrazumijeva.

Historijsko-parenetičko značenje ovoga fragmenta — prema momu mišljenju — bilo bi ovo:

Nesloga, sukobi, mržnja, što je nastala poslije potopa između ljudi, nužna je posljedica toga, što su se ljudi bili osilili, zaboravili na Jahvu i njegov zakon neovisni htjeli da postanu pripisujući sve sebi, a ne Jahvi. To nam pokazuju i ruševine Babela, kojega gradom htjeli su da iskažu svoju moć, ali radi nesloge morali su gradnju napustiti — a to je Božja pedepsa.

II. AD GN 11, 1—9.

Dr. M. Lach.

»Franjevački Vijesnik« XXXV. br. 2. str. 39 sq donio je članak od fra Marijana Jakovljevića, koji tretira problem Gn 11:9. »Samo to je jasno, da se radi o nekome pothvatu ljudi, koji je bio Bogu mrzak. Zašto? Jer ljudi (djeca ljudska u opreci pravima Božjim štovateljima) rade Bogu uz prkos« (L. c. 43.). Takvo izlaganje, oprečno onome u B. S. XVI. 1., vraća se na osnovne principe tradicionalnog shvatanja Gn 11:9. Dodajem neke opaske:

a) Ako se riječ »rabin« u svom značenju odviše ne specijalizira, ne će biti u tom poteškoće glede njihova rada za vrijeme babil. sužanjstva.

b) Današnja bibl. znanost ne posjeduje striktnih dokaza, da su propale neke inspirirane knjige bilo kojega Zavjeta. »Ad quid enim Scriptura eos vocavit Prophetias, Visiones, aut eorum auctores dixit prophetas, videntes etc., nisi eis maiorem auctoritatem hac appellatione conciliare voluit?« (Cornely, Introd. Par. 1914. p. 57). Ma da je ova tvrdnja ispravna, te se eventualnoj viziji proroka nikako ne misli poreći vrhunaravni značaj, ipak treba drugi dokaz tomu, da je pomenuta vizija in libro deperdito, literis conscripta Spiritu Sancto dictante vel inspirante. Toga dokaza nemamo, i tako ostajemo samo kod mogućnosti, koja je dakako posve vjerojatna.

c) Riječ Babel, tumačio se njezin postanak kako mu drago (cf. Lexica hebr. Gesenius, Leopold etc. v. c.), dovodi se u Gn 11° u vezu s glagolom balal, confudit, miscuit. Babilonci su riječ tumačili, da im ne bude na sramotu Babilu: vrata (prijestolje) Božje (cf. Arndt, D. hl. Schrift I. l. c.), što bi u hebr. odgovaralo fingiranjem obliku baba'el foramen Dei; ako bismo se služili analogijom baba' ajin pupilla oculi, to bi baba'el sinkopirano u bab'el imalo svakako neko prvotno uzvišeno značenje (Božje prijestolje, Božji centar), ali je uslijed događaja koji se pripovijeda u Gn 11° igrom riječi dovedeno u vezu s balal, balbel; mj. bab'el uzima se bab-bal vrata pometnje, ili ba-bal dolazi pometnja (cf. Franj. Vij. I. c.). Tako je stvarni događaj u Gn 11° proizveo pomoću igre riječi novi smisao riječi Babel. Uopće igru riječi ne valja smatrati posve bezrazložnom, ma da se gdjekad takvom pričinja.

d) Ad 1a) u Franj. Vij. str. 40. držim da se tumačenje Hume-lauera i drugih odviše odalečuje od teksta. Bio taj tekst neznam kako star, i predhodio on Mojsijevom doba ne znam koliko, ipak ne treba uzeti, da safâ, što preneseno znači govor, riječi i t. d. može značiti i misao, ljudske osnove i t. d. Iš s'fataim Job 11° znači brbljavac, d'bar s'fataim brbljarija 2 Reg 18°; u trop. znač. dol'kim s'fataim goruće usne t. j. topla uvjerenja o prijateljstvu, sif'te-šeker lažna usta (cf. Ps 120°, Gesenius Lex. s. v. c.) uvijek dolazimo na osnovno značenje safâ u smena riječ, govor, a ne razumna misao, nakana i t. d. (ta pojmovi ovoga značenja kao ječer, lebh nalaze se u još starijim tekstovima od Gn 11°; v. Gn 8° u potopnoj historiji.* Ako se ovdje radi samo o pometnji ljudskih osnovâ, nije trebalo uzeti za to riječ safâ). Ako se uzme da jezična promjena nije bila nagla, dovoljno je, da je bila neprimodna, (B. S. XV. 3. p. 383.) izazvana izravnim Božjim uticajem.

Tumačenje bi dakle bilo ovo: jezična raznolikost dovest će po predviđanju Božjem u ovom slučaju i do idejnog diferenciranja ljudi. Ovakav posljedak želi Bog, jer mu se ne sviđaju težnje i

planovi ljudi; stoga stvara jezičnu raznolikost. Gn 11⁷ bio bi suvišan kad bi se radilo o prirodnom jezičnom diferenciranju koje se zbivalo i zbivat će se dok bude ljudi.

e) Filološka analiza u 1 d) zbog same naravi stvari ne može biti peremptornog značaja. Ovdje ne će biti na odmet riječi *Cornely-eve*: pauca ttm prostant monumenta linguae hebraicae, unde temerarium erit designare locutiones inusitatas vel statuere tempus quo unice phrasis seu vocabulum potuerit esse in usu. Insuper vero idem scriptor pro varia materia, aetate, condicione in suo genere dicendi non eundem semper tenorem servat... Quibus consideratis ea, quae critici moderni congesserunt de distinctione locutionum, neque omnia reiicienda neque caece admittenda sunt. (Introd. str. 213.). Dogadaaj sličan ovome u Gn 11¹⁻⁹ nigdje se ne ponavlja u sv. Pismu. Nije stoga čudo, da ima izraza, koji samo ovdje dolaze. Rijetkost izraza po sebi ne može (bez konteksta i dr.) dokazivati njegovu starost.

f) Pregledao sam točno sva leksikalna izlaganja o riječi lašon i safâ, no nisam mogao steći uvjerenje, da se ovdje »ne radi o čudu jezika« Iš lil'šono unusquisque secundum linguam suam (Gn 10⁵) pokazuje da se lašon upotrebljava kad je govor o narodu, koji se od drugoga razlikuje jezikom: kol-hagojim v'hal'šonoth svi narodi i jezici Isa 66¹⁸, a safâ smjera više na govor i riječi pojedinca. I upravo nagla promjena izraza daje zaključivati, da će se u Gr. 11¹⁻⁹ pripovijedati nešto što se tiče većma safâ nego lašon. Da se pak safâ ne može uzeti u značenju misao, nakana, plan ljudski, navedeno je prije pod d).

g) U prevodu Gn 11¹⁻⁹ kritičan je samo r. 7: lo jiš'me'u iš s'fath re'ehu ut non audiat etc...; prevesti ovo: da ne čuje i t. d. nije posve ispravno ili barem nejasno. Za ovaj izraz uzima Gesenius u Gn 11⁷ značenje razumjeti, shvatiti; i to s pravom, jer ako bismo hjetli uzeti shvatljiviji izraz: da ne sluša ili da se ne pokori i t. d. protivi se tome sam tekst, koji upotrebljava riječ safâ. 7. redak treba dakle prevesti: Daj, sadimo i smetimo onde njihova usta, neka ne razumije čovjek usta svoja druga. Pod »ustima« se misli dakako govor, ne misao ili nakana. Kad bi prevod ovako glasio: 6. r. gle jedan je narod i jedna je misao (lebh, ječer) svima, . . . 7. r: daj sadimo i smetimo ondje njihove nakane, neka ne sluša čovjek svoja druga i t. d. Zar ne bi takva dikcija bila mnogo prirodnija, da se izrazi samo pometnja planova i namisli ljudskih? Stoga ne će biti sasam ispravno zbog uporabe riječi safâ i ostale dikcije zaključivati na »upravo djetinje pripovijedanje i djetinju dobu ljudstva.« Historijski događaj pometnje jezika — za koji svatko rado priznaje da je u svojoj biti i evoluciji nejasan te ne možemo znati u koliko se on luči od prirodnog jezičnog grupisanja — može se u dikciji klasificirati ne znam kako nisko, on ipak sadržaje stvarnu činjenicu: u ljudsko

poimanje, koliko se izrazuje govorom, riječima, dolazi nadnaravni faktor, da izazove nered i tim postigne dvojaki cilj: kaznu ljudi zbog oholosti i drugo teren za stvaranje odabranog naroda kao nosioca mesijanske misli.

h) Mislim da je jedino ispravno shvaćanje, ako se Gn 11-9 uzme kao prvi događaj svega ljudstva iza potopa (Franj. Vij. str. 43.); na takvo mišljenje sili nas i tekst i kontekst, pa ako je to kasnija interpolacija drugih hagiografa, onda i mjesto kamo je stavljena.

Nema sumnje, da bibl. znanost sve to većim poznavanjem šumerske kulture i jezika, kao i kasnije babilonsko-asirske dolazi do upravo sjajnih rezultata prevrijednih za egzegezu sv. Pisma. No narav je historijske nauke uopće, da sva zaključivanja bez stvarnih činjenica, ma da su izvedena po svima pravilima logičnog mišljenja imaju tek hipotetsku vrijednost. Nemam pri ruci dovoljno filoloških i arheoloških pomagala da detaljno proučim drugi dio razlaganja Fra M. Jakovljevića u Fr. Vijesniku l. c. No svakako stoji da nas cijeli događaj o »kuli babilonskoj« puti »k prvim počecima kulture poslije potopa«. Bab.-asirska frazeologija: pā išten ušaškinma (usta jedna ih učinih), ana išten pi (zu einem Munde, jednim ustima ih učinih) [cf. Dr. Br. Meissner, Die Keilschrift, Berl. u. Leipz. 1913. str. 97 sq. s. v. ana, išten, šakanu etc.] jamačno ne će biti starija od 700—800 god. pr. I. Postanak i značenje tih fraza nam je tim shvatljivije, čim se većma držimo židovske predaje o kuli babilonskoj, koju nam je sačuvao i Flavij. (A. J. I. 4, 2-3) [Fr. V. str. 43].

Rado priznajem težinu ovoga problema, i ne mislim time, što se ne mogu saglasiti s izvodima Dra Velnića u članku »Pometnja jezika kod gradnje kule babilonske« (B. S. XVI. br. 1. str. 102 s.) a djelomično ni s tumačenjem Fra M. Jakovljevića, proglasiti starija shvaćanja kao jedino ispravna. Prahistorija čovječanstva prema malo nam je poznata, a da bismo se bez bojazni pred većom zabludom mogli udaljiti od gotovo jednodušnog crkveno-tradicionalnog shvaćanja prvih poglavlja Geneze.

Nekoliko primjedaba na izvode pod I. i II.

Fra Marijan Jakovljević.

1. Moja rasprava u F. V. str. 40 sl. 1928. »Je li rabinska izmišljotina« ide samo za tim, da pobije dr. Fr. P. Velnića, koji tvrdi, da je Gen. 11, 1-9, rabinski umetak iz bab. sužanjstva. Zato: a) za mene je srčika pitanja: izvornost toga mjesta, a nuzgredno: kako se ima tumačiti; b) cijelo moje tumačenje (a i gdje izgleda kao